[2019] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 701

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ

ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ

(2019 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 714)

24 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019

[ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973: ਧਾਰਾ 482 - ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 489 ਬੀ ਅਤੇ 489 ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੇਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 3 ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਅਲੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵੇਚ ਰਹੇ ਸਨ - ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੜੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਨੋਟ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੂਰੀ ਰਿਕਵਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ

ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 482 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਫਰਾਰ ਸਨ - ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕੋਈ ਰਿਕਵਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ - ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ, ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ - ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 – ਧਾਰਾ 489 ਬੀ ਅਤੇ 489 ਸੀ।

701

XXXXXX

ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973: ਧਾਰਾ 161, 162 - ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਅਸਵੀਕਾਰਤਾ - ਧਾਰਨਾ: ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਾਰ ਦੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ - ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਵੀਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕੀ ਹੈ - ਦਾਖਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ,

ਇਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਦਾਖਲੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਬੂਤ ਐਕਟ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ, ਇਹ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਵੀਕਾਰ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 - ਧਾਰਾ 17.

ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872: ਧਾਰਾ 25 - ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ - ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ - ਧਾਰਨਾ: ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ - ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ - ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ - ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ - ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ, ਜੋ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਗਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੀ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ - ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ

ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਤਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਵੇਗਾ। - ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 - ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ 162.

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 703

ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ: 1.ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਡਾਕਘਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉਹ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਪੂਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਜੱਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਲੋੜ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 21] [717-G-H; 718-A-B]

2.1 ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ

ਵੀ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਰੰਤ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਵੇਗਾ। Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਤਹਿਤ ਬਾਰ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਦੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਵੀਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਾਖਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਦਾਖਲੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ Cr.PC ਤਹਿਤ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਵੀਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਪਾਰਸ 25, 40, 41, 44, 46) [719-A-B; 727-F-H; 728-A-B; 729-G-H; 730-G-H; 731-A-B]

XXXXXX

ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕਾਠੀ ਕਾਲੂ ਓਘੜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1961 ਐਸ.ਸੀ. 1808: [1962] ਐਸ.ਸੀ..ਆਰ 10;** ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 354: [1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 94;** ਐਮ.ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ 4 ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ 4 ਹੋਰ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1954 ਐਸ.ਸੀ. 300;** ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਗੀਰਥੀ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1966 ਐਸ.ਸੀ. 405: [1966] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 606;** ਪਕਾਲਾ ਨਾਰਾਇਣ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ **(1939) ਪੀ.ਸੀ. 47;** ਮਹਾਬੀਰ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1972 1331: [1972] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 639 - ਭਰੋਸੇਯੋਗ।**

2.2 ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. 10.04.1996 ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 11.04.1996 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 11.04.1996 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਦਾਖਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ। ਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 11.04.1996 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ (ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਫਰਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਪਾਰਸ 47, 48, 50) [731-B-D; 732-D-E]

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 705

ਸੁਰੇਸ਼ ਬੁਧਾਰਮਲ ਕਲਾਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਕਲਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ **(1998) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337 : [1998] 1 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 608**; ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1998 ਐਸ.ਸੀ. 1406: [1999] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 431;** ਵੀਰਾ ਇਬਰਾਹਿਮ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1976 ਐਸ.ਸੀ. 1167: [1976] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 672;** ਨੰਦਿਨੀ ਸਤਪਥੀ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਐਲ. ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1978 ਐਸ.ਸੀ. 1025: [1978] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 608**; ਹਰੀਚਰਨ ਕੁਰਮੀ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 1184: [1964] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 623 - ਭਰੋਸੇਯੋਗ।**

ਬੁਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕ੍ਰਾਊਨ **(1998) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337 (1930) ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. 11 ਲੈਸ਼ 555;** ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **1981 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਪੀ ਐਂਡ ਐਚ 47**; ਉਮਾਸ਼ੰਕਰ ਬਨਾਮ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ **(2001) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 642: [2001] 3 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 646**; ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1977 ਐਸ.ਸੀ. 2018: [1978] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 257**; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਕੁਮਾਰ ਸਮਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1979 ਐਸ.ਸੀ. 366: [1979] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229;** ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 159: 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 526 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।**

ਐਮ. ਮੋਨੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, 17 ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ

[1998] 1 Suppl. SCR 608	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 6
(1930) ILR 11 Lash 555	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 7
1981 SCC Online P&H 47	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 7
[2001] 3 Suppl. SCR 646	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 8
[1978] 1 SCR 257	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 13
[1979] 2 SCR 229	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 14
1952 SCR 526	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 22
(1939) PC 47	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 29
[1952] SCR 94	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 30
[1976] 3 SCR 672	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 30
AIR 1954 SC 300	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 31
[1962] SCR 10	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 32
[1978] 3 SCR 608	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 35
[1972] 3 SCR 639	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 38
[1999] 2 SCR 431	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 42
[1966] SCR 606	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 45
[1964] SCR 623	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 49

XXXXXX

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2019 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 714.

2009 ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 1230 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 05.05.2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨਕੁਲ ਦੀਵਾਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਪ੍ਰਧੁਮਨ ਗੋਹਿਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤਰੁਣਾ ਸਿੰਘ ਗੋਹਿਲ, ਹਿਮਾਂਸ਼ੂ ਚੌਬੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤਨਵੀ ਭਟਨਾਗਰ, ਕਾਰਤਿਕ ਪ੍ਰਸਾਦ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਮੰਤਿਕਾ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇਸਲ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਸ਼ਾਖਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੂਜਾ ਸਿੰਘ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਵਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.

1. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਅਪੀਲ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 482 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'Cr.PC ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ 2009 ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 1230 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

2. Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 489 ਬੀ ਅਤੇ 489 ਸੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ.' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

3. 10.04.1996 ਦੀ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ
ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 707

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਯਾਨੀ 10.04.1996 ਨੂੰ ਲਗਭਗ 13.00 ਵਜੇ ਸਾਨੂੰ ਏ.ਟੀ.ਐਸ. ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਮਹਾਮਦ ਰਫੀਕ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ ਕਾਡਗੇ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸਾਹਲਮ ਦੇ ਸਲੀਮ ਮਹਿਬੂਬ ਸ਼ੇਖ ਦੋਵੇਂ ਨਹਿਰੂਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਥਿਤ ਨੇਬਲ ਇਮਾਰਤ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਨੋਟ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਸ਼ਰਮ ਰੋਡ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਾਜਬ ਦਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਦਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਦੋ ਪੰਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਏ.ਟੀ.ਐਸ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਚ ਵਜੋਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 14.00 ਤੋਂ 14.15 ਵਜੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦਾ ਪੰਚਨਾਮਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਖੁਦ, ਪੰਚ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ. ਸ਼੍ਰੀ ਐਨਬੀ ਜਡੇਜਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਬੀ.ਆਰ. ਕਰਾਵਦਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਪੀ.ਵੀ. ਰਾਠੌੜ, ਸ਼੍ਰੀ ਐਨ.ਵੀ. ਕਪੀਰੀਆ, ਸ਼੍ਰੀ

ਕੇ.ਕੇ. ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸੇਵਾਦਾਸ ਲਸ਼ਕਰੀ, ਭਾਗਵਤ ਸਿੰਘ ਮਦਰਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਅਮੀਰਖਾਨ ਰਸੂਲਖਾਨ ਅਤੇ ਦਸ਼ਰਥ ਸਿੰਘ ਭਾਗੂਭਾ ਆਦਿ ਆਸ਼ਰਮ ਰੋਡ 'ਤੇ ਨਟਰਾਜ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਵਾਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਆਪਣੇ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰੋਕ ਕੇ ਨੇਬਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸੜਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪੰਚ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤਾ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਮਹਾਮਦ ਰਫੀਕ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ ਕਾਡਗੇ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਸਚਵਰੀ ਦਗੜੀਚੌਲ ਗੋਲਾਂਜੀ ਰਾਹਿਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁੰਬਈ-15 ਅਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਰਿਆਲ ਦੀ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ 43 ਨੋਟ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ. ਸ਼੍ਰੀ ਐਨ.ਬੀ. ਜਡੇਜਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਸਲੀਮਭਾਈ ਮਹਿਮੂਦਭਾਈ ਸ਼ੇਖ ਦੱਸਿਆ, ਜੋ ਸ਼ਾਹਲਮ ਦਰਵਾਜਾ, ਰਸੂਲਾਬਾਦ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਰਿਆਲ ਦੀ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ 43 ਨੋਟ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਸ਼੍ਰੀ ਭਾਗਵਤ ਸਿੰਘ ਮਦਰਸਿੰਘ ਬਕਲ ਨੰਬਰ 89 ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤਾ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸਮਾਨਗਨੀ ਮਹਾਮਦਭਾਈ ਮਲੇਕ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਮੀਯਾਨੀ ਚਲੀ, ਰਸੂਲਾਬਾਦ ਸ਼ਾਹਲਮ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ 2 ਨੰਬਰ ਹੈ। ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੇ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਰਿਆਲ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕੁੱਲ 88 ਨੋਟ ਮਿਲੇ। ਪੰਚਾਂ ਅੱਗੇ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਵਾਂ ਵਾਡਜ ਦੇ ਡੀ-2 ਆਸਿਆਨਾ ਫਲੈਟ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਅਲੀ ਰਿਆਲ ਕਰੰਸੀ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1

ਦੁਆਰਾ ਦੀਪਕ ਦੇ ਘਰੋਂ ਅਜਿਹਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ; ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਅਤੇ 3 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਪੰਚਨਾਮਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਕੇਟਾਂ ਵਿਚ ਪੈਕ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸੀਲ ਲਗਾ ਕੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਨਾਮਾ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਚਨਾਮਾ ਲਗਭਗ (ਅਯੋਗ) ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਮਹਾਮਦ ਰਫੀਕ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ ਕਾਗੜੇ, ਜੋ ਸਾਵਰੀ ਹਗੜੀ ਚੌਲ, ਗੋਲਾਂਜੀ ਰੋਡ, ਮੁੰਬਈ 15, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਸਲੀਮਭਾਈ ਮਹਿਮੂਦਭਾਈ ਸ਼ੇਖਾ, ਸ਼ਾਹਲਮ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਰਸੂਲਾਬਾਦ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਉਸਮਾਨਗਨੀ ਮਹਾਮਦਭਾਈ ਮਲੇਕ ਵਾਸੀ ਸ਼ਾਹਲਮ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਦੀਪਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਪਟੇਲ, ਜੋ ਬੀ-2 ਆਸ਼ੀਆਨਾ ਫਲੈਟ, ਨਵਾਂ ਵਾਡਜ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਕਲੀ ਸਾਊਦੀ ਅਰੇਬੀਆ ਕਰੰਸੀ ਰਿਆਲ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਦਿਖਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 489 ਬੀ, ਸੀ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੇਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ। ਪੰਚ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਮੇਰੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1,2,3 ਨੂੰ ਅੱਜ ਯਾਨੀ 10.04.1996 ਨੂੰ 17.00 ਵਜੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4. ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ:

ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ

ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਸ਼ੀ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, 1872 ਵਿੱਚ, ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਰਿਕਵਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 709

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਜਾਰੀ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਏ.ਪੀ.ਪੀ. ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਘਰੋਂ

ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਮਿਲਣ ਦੀ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਤਹਿਤ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਨਕੁਲ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਮੰਤਿਕਾ ਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੜਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕੇਸ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ Cr.PC ਦੀ

ਧਾਰਾ 482 ਤਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਫਰਾਰ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਸੁਰੇਸ਼ ਬੁਧਾਰਮਲ ਕਲਾਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਕਲਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 1 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੈਰਾ 6 ਅਤੇ 7 ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

XXXXXX

6. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਾ. ਬਾਂਸਲ ਅਤੇ ਜੈਵੰਤ ਸੂਰਿਆਰਾਓ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੋ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਡਾ. ਬਾਂਸਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਲਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਲਾਨੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਜ਼ਦ ਅਦਾਲਤ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸੀ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਬਾਂਸਲ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਗਲਤ ਪਹੁੰਚ ਸੀ। ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਸਿਰਫ ਜਾਂਚ

ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ) 'ਤੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਲਾਨੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾ. ਬਾਂਸਲ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

7. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਜੈਵੰਤ ਸੂਰਿਆਰਾਓ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਲਾਨੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਪਰ ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਵਾਬ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 159: 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 526] ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚ ਬੁਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਜੱਜ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ. ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

---

[1] (1998) 7 SCC 337

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 711

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਿਆਰਾਓ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਕਲਾਨੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 489 ਬੀ ਅਤੇ 489 ਸੀ ਦੇ ਤੱਤ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਧਾਰਾ 489 ਸੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਬੁਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕ੍ਰਾਊਨ 2 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ 3 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ, ਜਸਟਿਸ ਐਮ. ਐਮ. ਪੰਛੀ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿਜ਼ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਸੀ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

"10. ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਨਕਲੀ ਨੋਟ ਸਨ,

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੰਨਾ 1, ਇਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣਾ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੁਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕ੍ਰਾਊਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, (1930) ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. 11 ਲਾਹ 555: (1931) 32 ਕ੍ਰਿ ਐਲ.ਜੇ. 351). ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਖਰੀਦੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਸਨ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਜੋ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਨੋਟ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਔਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.2 ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਏਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਨੋਟ ਮੰਨਣ ਲਈ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 2 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲੀ ਨੋਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨੋਟ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਅਜਿਹਾ ਨੋਟ ਦੇਣਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਲਤ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 420/511 ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਾਂ ਧਾਰਾ 489-ਬੀ ਜਾਂ 489-ਸੀ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ। ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨੋਟ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

---

[2](1930) ILR 11 Lah 555 [Criminal Revision No. 1527 of 1929]

[3]1981 SCC Online P&H 47

XXXXXX

11. ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ 13 ਨਕਲੀ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਲੋਹਾ ਖੋਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੁਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕ੍ਰਾਊਨ (1931) 32 ਕ੍ਰਿਆਈ ਐਲਜੇ 351) (ਲਾਹ) (ਸੁਪਰਾ) ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਜਾਅਲੀ ਨੋਟ ਰੱਖਣਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 489-ਸੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਲ ਜਾਅਲੀ ਨੋਟ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ:

(ਓ) ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨੋਟ ਜਾਅਲੀ ਹਨ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹਨ; ਅਤੇ

(ਅ) ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ; ਅਸਲੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਾਲਾਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਰੱਖੇ ਸਨ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ।

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 713

8. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਉਮਾਸ਼ੰਕਰ ਬਨਾਮ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਪੈਰਾ 7 ਅਤੇ 8 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

7. ਧਾਰਾ 489-ਏ ਤੋਂ 489-ਈ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਰਥਿਕ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ, ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਧਦੀ ਆਦਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਦੁਆਰਾ ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਣਜਾਣ ਮਾਲਕਾਂ ਜਾਂ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ।

8. ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 489-ਬੀ ਅਤੇ 489-ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ, ਖਰੀਦਣਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਸਲੀ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 489-ਬੀ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 489-ਸੀ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਿਆਦ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਜੱਜ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 2, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 4 ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 7 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 4 ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜਾਅਲੀ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਨਾ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਨਕਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਵਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਤਹਿਤ ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 489-ਬੀ ਅਤੇ 489-ਸੀ ਤਹਿਤ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 489-ਬੀ ਅਤੇ 489-ਸੀ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਕਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ (ਦੇਖੋ: ਐਮ ਮਮੂਟੀ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [(1979) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 723: 1980 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਸੀ.ਆਰ.ਆਈ.) 170: ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1979 ਐਸ.ਸੀ. 1705)।

[4] (2001) 9 SCC 642

9. ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬੈਗ ਛੱਡਿਆ ਸੀ।

10. ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹੈ। Cr.PC. ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਲਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਸਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ।

11. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 11.04.1996 ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

12. ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 489 ਬੀ ਅਤੇ 489 ਸੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ:

"489ਬੀ. ਅਸਲੀ, ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ-ਨੋਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ-ਨੋਟਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ।—ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਚਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਕਰੰਸੀ-ਨੋਟ ਜਾਂ ਬੈਂਕ-

ਨੋਟ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਣਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

489C. ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ-ਨੋਟ ਜਾਂ ਬੈਂਕ-ਨੋਟ ਰੱਖਣਾ- ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ-ਨੋਟ ਜਾਂ ਬੈਂਕ-ਨੋਟ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ।

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 715

ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ

13. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ 5 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹਨ:

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 227 ਅਤੇ 228 ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ, ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕੋਈ ਭਾਰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜੱਜ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਕੀ ਤੱਥ, ਜੇ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਮਿਆਰ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖਰਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 227 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 228 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ।

ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ, ਜੇ ਮਾਮਲਾ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਜੋ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੱਢੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ

ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

---

[5] AIR 1977 SC 2018

XXXXXX

ਜੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਜਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕੇਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਧਾਰਾ 227 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 228 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਉਹ ਧਾਰਾ 228 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਨਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 227 ਦੇ ਤਹਿਤ।

14. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਕੁਮਾਰ ਸਮਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ 6, ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:

(10.) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:

(1) ਇਹ ਕਿ ਜੱਜ ਕੋਲ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 227 ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤੋਲਣ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁੱਢਲਾ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

(2) ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ।

(3) ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ. ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਬਰਾਬਰ ਸੰਭਵ ਹਨ ਅਤੇ ਜੱਜ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 227 ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜੱਜ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਾਬਤੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਡਾਕਘਰ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਮੂੱਖ ਪੱਤਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਬਲਕਿ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਆਦਿ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

---

[6] AIR 1979 SC 366

XXXXXX

15. ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨੋਟ ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਨੋਟ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ 15 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਚੇਤੰਨ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

16. ਪਹਿਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਕਲੀ ਨੋਟ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਲਹਾਲ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਨੋਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਨੋਟ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

17. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ 11.04.1996 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਵਾਲਾ ਬੈਗ ਪਹਿਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਉਸਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

18. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 10.07.1996 ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੈਗ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੌਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫਾਈਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਹੈ।

19. 30.08.1996 ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਵੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ।

20. ਇਹ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਮੱਗਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ।

21. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਡਾਕਘਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉਹ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਪੂਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਜੱਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਲੋੜ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਸਮੱਗਰੀ

'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਸਮੱਗਰੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਜੱਜ ਦੀਆਂ ਨੈਤਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਉਹ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

XXXXXX

22. ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਰੇਸ਼ ਬੁਧਾਰਮਲ ਕਲਾਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਕਲਾਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲੇ ਵਾਲੇ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਵਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਰੇਸ਼ ਬੁਧਾਰਮਲ ਕਲਾਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਕਲਾਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ।

23. ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਸੀ।

24. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

---

[7]AIR 1952 SC 159

XXXXXX

ਦੀਪਕਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ਚੰਦਰ ਪਟੇਲ ਬਨਾਮ

ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 719

25. ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 25 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਸਬੂਤ ਐਕਟ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 26 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

“26. ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਦੌਰਾਨ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਬਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।“

ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ-ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ "ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ" ਵਿੱਚ ਫੋਰਟ ਸੇਂਟ ਜਾਰਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮੁਖੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1882 (1882 ਦਾ 10) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨਾ ਹੋਵੇ।

26. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਇਸ ਤੋਂ ਅਪਵਾਦ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

27. ਐਮ. ਮੋਨੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, 17 ਵੇਂ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਪੰਨਾ 555 ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਧਾਰਾ 25 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਾ 26 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਬਾਰੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਚਰਚਾ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ:

“... ਇਹ ਧਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਕੈਦੀ, ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਵਿਜ਼ਟਰ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੈਕਸ਼ਨ 25 ਵਿੱਚ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ। "ਇਹ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ?" ਜੇ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 26 ਵਿਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ. "ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ?" ਜੇ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

28. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"30. ਜਦੋਂ ਇੱਕੋ ਜੁਰਮ ਲਈ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ-"ਅਪਰਾਧ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

29. ਕਬੂਲਨਾਮੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਕਾਲਾ ਨਾਰਾਇਣ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ 8 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ:

"... ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜੁਰਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਕਿਸੇ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਤੱਥ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਚਾਕੂ ਜਾਂ ਰਿਵਾਲਵਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕੋਲ ਚਾਕੂ ਜਾਂ ਰਿਵਾਲਵਰ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਟੀਫਨ ਦੇ 'ਡਾਇਜੈਸਟ ਆਫ ਦਿ ਲਾਅ ਆਫ ਐਵੀਡੈਂਸ' ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 22 ਵਿਚ 'ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਉਲਝਣ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਦਾਖਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਦਾਖਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਿੰਨ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਸ਼ਬਦ ਹੋਵੇ, ਲਾਲਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ, ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ, ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਅਤੇ ਉਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਜੋਂ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਨੂੰ "ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਸੀ"।

[8] (1939) PC 47 (20.01.1939)

XXXXXX

30. ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [9] ਅਤੇ ਵੀਰਾ ਇਬਰਾਹਿਮ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [10] ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

31. ਐਮ.ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ 4 ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਅਦਾਲਤ। ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ 4 ਹੋਰ 11 ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 (3) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

"ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 20 (3) ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀ "ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਯੋਗ ਮਜਬੂਰੀ" ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹ-ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ "ਗਵਾਹ ਬਣਨਾ" ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪੱਤਰ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਗਵਾਹੀ ਤੱਕ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ

ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਸਮੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਰਸਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 20 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਬੂਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੱਕ ਵਧੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗੀ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

32. ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕਾਠੀ ਕਾਲੂ ਓਘੜ [12] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 11 ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ "ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਹੀ ਚੌੜਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਨਹਾ, ਸੀ.ਜੇ.

"14. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 20 ਦੀ ਧਾਰਾ (3) ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਉਸ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁਹੰਮਦ ਦਸਤਗੀਰਵ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਹੀਤਾ। ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ [(1960) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 116] 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ [(1954) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1077] ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੁਲ ਕੋਰਟ ਦੇ

ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ; ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ [(1954) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1077] ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਸਮੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੰਨੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ [(1954) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1077] ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਦਸਤਗੀਰ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ [(1960) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 116] ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

[9]AIR 1952 SC 354

[10]AIR 1976 SC 1167

[11]AIR 1954 SC 300

[12]AIR 1961 SC 1808

XXXXXX

15. ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 20 ਦੀ ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕਤਾ 'ਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

33. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਵੀ ਰੱਖੇ:

"16. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੱਟਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ:

(1) ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਤੱਥ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਜੋਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਤੱਥ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

XXXXXX

(2) ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਬਿਆਨ, ਜੋ ਆਖਰਕਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, "ਮਜਬੂਰੀ" ਨਹੀਂ ਹੈ।

(3) "ਗਵਾਹ ਬਣਨਾ" ਇਸਦੇ ਵਿਆਪਕ ਮਹੱਤਵ ਵਿੱਚ "ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ" ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(4) ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਂ ਪੈਰ ਜਾਂ ਹਥਲੀ ਜਾਂ ਉਂਗਲਾਂ ਜਾਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜਾਂ ਪਛਾਣ ਰਾਹੀਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ "ਗਵਾਹ ਬਣਨ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(5) "ਗਵਾਹ ਬਣਨਾ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਸੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।

(6) "ਗਵਾਹ ਬਣਨਾ" ਇਸਦੇ ਆਮ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਇਸ ਸਖਤ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਹੁਣ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣਾ।

(7) ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 20 (3) ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

34. Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੀਮਾਂਤ ਨੋਟ ਹਨ:
"ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ"

35. ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਦੀ ਜਾਂਚ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਜੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦਾ ਸੀਮਾਂਤ ਨੋਟ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਜੋਂ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੁਣ ਅਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨੰਦਿਨੀ ਸਤਪਥੀ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਐਲ. ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ 13 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਇੱਕ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 179 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੈਂਚ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਦੌਰਾਨ ਜਸਟਿਸ ਵੀ.ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ:

XXXXXX

"32. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੋ "ਚੁੱਪ" ਧਾਰਾ ਦੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 161 (2) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 20 (3) 'ਤੇ ਸੰਸਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ, ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 160 ਅਤੇ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

36. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਕਾਲਾ ਨਾਰਾਇਣ ਸਵਾਮੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 'ਇਕਬਾਲੀਆ ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

“33. ... ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਲਪਨਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਸੀਮਾਂਤ ਨੋਟ "ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ" ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੀਮਾਂਤ ਨੋਟ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਰਥ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਗਵਾਹ ਬਣਨਾ ਕਿਸੇ ਸਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੀ ਮਕਸਦ ਹੈ।

---

[13]AIR 1978 SC 1025

XXXXXX

37. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

"162. ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ: ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

(1) ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਅਧੀਨ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ ਨੂੰ, ਜੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ; ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਕਾਰਡ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ, ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਬਿਆਨ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ, ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 (1872 ਦਾ 1) ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ

ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ।

(2) ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 (1872 ਦਾ 1) ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਵਿਆਖਿਆ। - ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਜਾਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਇਹ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

38. ਮਹਾਬੀਰ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ 14 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ:

"39. ਕਾਸਿਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਸਿਮ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਮਹਾਬੀਰ ਦੇ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੈਜਨਾਥ ਵੱਲੋਂ ਥਾਣੇ 'ਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਜਨਾਥ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਚ ਕਾਸਿਮ ਅਤੇ ਮਹਾਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਥਾਣੇ 'ਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਪਰਾਧਿਕ

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ, ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ 1 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਬਲਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਨਾਰਾਇਣ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ [ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1939 ਪੀ.ਸੀ. 47])। ਲਾਰਡ ਐਟਕਿਨ ਨੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ:

"ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ ਜੋ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਸੇ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਇੱਕ

ਸੰਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ੱਕੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਖਰਕਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਹਨ।

---

[14]AIR 1972 1331

XXXXXX

ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 26 ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਾਸਿਮ ਅਤੇ ਮਹਾਦੇਵ ਨੇ 18 ਸਤੰਬਰ, 1963 ਨੂੰ ਬੈਜਨਾਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

39. ਇਸ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 (3) ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

40. ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਅਰਥਾਤ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵੀ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਪਕਾਲਾ ਨਾਰਾਇਣ ਸਵਾਮੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ 'ਤੇ ਰੋਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਰੰਤ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਵੇਗਾ।

41. Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਤਹਿਤ ਬਾਰ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਦੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਵੀਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

42. केंदरी जांच बिउरो बनाम वी.सी. शुकला अते होरां दे केस विॱच तिंन विदवान जॱजां दे बैंच ने पकाला नाराइण सवामी (सुपरा) नूं मनज़ूरी देण तों बाअद कबूलनामे अते दाखले विचकार अंतर 'ते विचार करन दा मौका दिॱता। इस अदालत ने हेठ लिखे अनुसार फैसला लिआ:

"45. इस तरॵां इह वेखिआ जांदा है कि सिरफ सवै-इॱछा नाल अते सिॱधे तौर 'ते अपराध नूं सवीकार करना इकबालीआ बिआन है, पर जदों कोई इकबालीआ बिआन अपराध दे असल सवीकार तों घॱट हुंदा है, तां वी इस नूं उस विअकती जां उसदे अधिकारत एजंट विरुॱध सबूत वजों वरतिआ जा सकदा है जिसने इस नूं बणाइआ सी जां उसदे अधिकारत एजंट नूं धारा 21 दे तहित "सवीकार" वजों वरतिआ जा सकदा है. इस सबंध विॱच कानूंन नूं मोनीर दे सबूत दे कानूंन (पंना 205 अते 206 ते निऊ ऐडीशन) विॱच सपॱशट तौर 'ते अते साडे विचार अनुसार सही ढंग नाल समझाइआ गिआ है, जिस 'ते शॵी जेठमलानी ने आपणी दलील नूं साहमणे लिआउण लई भरोसा कीता कि भावें ऐंटरीआं नूं जैनां दा "दाखला" मंनिआ जांदा है, फिर वी उनॵां दी वरतों शॵी अडवानी दे विरुॱध नहीं कीती जा सकदी। संबंधित हवाला हेठ लिखे अनुसार है:

"दाखले अते कबूलनामे विचकार अंतर दो कारनां करके काफ़ी महॱतवपूरन है। सभ तों पहिलां, किसे दोशी विअकती दुआरा दिॱता गिआ बिआन, जे इह सवीकार है, सबूत ऐकट दी धारा 21 दे तहित सबूत वजों सवीकारयोग है, जदों तॱक कि बिआन इकबालीआ बिआन दे बराबर नहीं हुंदा अते किसे अणउचित लालच, धमकी जां वाअदे दे नतीजे वजों अथारटी वाले विअकती नूं दिॱता गिआ सी, जां किसे पुलिस अधिकारी नूं दिॱता गिआ सी, जां उस समें दिॱता गिआ सी जदों दोशी किसे पुलिस अधिकारी दी हिरासत विॱच सी। जे दोशी दुआरा सिरफ ज़िकर कीते

ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੇ ਅਧਿਆਇ XIV ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੇ ਬਿਆਨ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਨ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਅਤੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿਚਾਲੇ ਅੰਤਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

---

[15]AIR 1998 SC 1406

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

XXXXXX

43. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"21. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਖਲੇ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ। - ਦਾਖਲੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨੂੰ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ; ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਵਾਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ: -

(1) ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(3) ਇੱਕ ਦਾਖਲਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ।

44. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:

XXXXXX

"17. ਦਾਖਲਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. - ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਇੱਕ ਬਿਆਨ, ਮੌਖਿਕ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਜਾਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੱਥ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

45. ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਗੀਰਥੀ 16 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਅਤੇ ਕੀ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ:

"19. ਦਾਖਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦਾਖਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵੀਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਬੂਤ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਗਵਾਹ ਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਜੇ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਖਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਵੀਕਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਤੱਥ ਦਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਪਿਛਲਾ ਬਿਆਨ ਅਸਲ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਗਵਾਹ ਦੀ ਸੱਚਾਈ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ

ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਭਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

46. ਵੀ.ਸੀ. ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਦਾਖਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਦਾਖਲੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ Cr.PC ਤਹਿਤ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਵੀਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

[16]AIR 1966 SC 405

XXXXXX

47. ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 11.04.1996 ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 11.04.1996 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ 10.04.1996 ਨੂੰ ਦਰਜ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਮਿਤੀ 11.04.1996 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ 10.08.1996 ਦੇ ਪੱਤਰ (ਐਨੇਕਚਰ ਆਰ /6) ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ.ਸੀ. ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਦਾਖਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ।

48. ਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 11.04.1996 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸੁਰੇਸ਼ ਬੁਧਾਰਮਲ ਕਲਾਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਕਲਾਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

49. ਅਸੀਂ ਹਰੀਚਰਨ ਕੁਰਮੀ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ:

"ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਬੂਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਬੂਤ ਹੈ; ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਸ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਕਾਰਨ ਉਸ

ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮਨ ਉਕਤ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

---

[17] AIR 1964 SC 1184 (ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹਿੱਸਾ 1184)

XXXXXX

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

50. ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ (ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਫਰਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ Cr.PC ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੇਵਿਕਾ ਗੁਜਰਾਲ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi